

MÜASİR DÖVRDƏ RUSIYA VƏ AZƏRBAYCANDA KİTAB NƏŞRİ, REKLAMI VƏ YAYIMI MƏSƏLƏLƏRİ

Müasir dövrdə nəşriyyat işi sahəsində aktual problemlərdən biri də kitab nəşri, reklamı və yayımı məsələsidir. Hazırda Azərbaycanda bu problemin köklü surətdə araşdırılmasına çox böyük ehtiyac duyulur. Bu mənada nəşriyyat işi sahəsində yaxın qonşumuz olan Rusiyadakı vəziyyətlə Azərbaycandakı vəziyyətin müqayisəli təhlili kitab nəşri, reklamı və yayımı ilə bağlı problemlərin və çatışmazlıqların üz çıxarılmasına yardımçı ola bilər.

Hazırda respublikamızda 200-ə yaxın nəşriyyat fəaliyyət göstərir. Onun 150-dən çoxu özəl sektorun payına düşür. Buna baxmayaraq sistemli şəkildə yalnız 50-60 nəşriyyat əsaslı surətdə iş aparır. Bu isə Rusiya ilə müqayisədə çox aşağı göstəricidir. Belə ki, Rusiyada Azərbaycandan fərqli olaraq nəşriyyatların hər ay üzrə reytingi hazırlanır və müxtəlif jurnallarda bu məlumatlar çap edilir. Aylıq reytingin hesablanması metodikasının əsasında isə 3 parametrdən ibarətdir.

1. Nəşriyyatların çap etdikləri kitabların ad üzrə sayı;
2. Bu adlar üzrə ümumi tiraj;
3. Şerti satış göstəriciləri.

Aylıq reytingçə ən azı 100-120 aparıcı nəşriyyat iştirak edir.⁴ Hər bir parametrdə üzrə nəşriyyatın (nəşriyyatlar qrupunun) yeri müəyyən edilir. Son (yekun) nəticə isə hər üç parametrdən cəminə əsasən hesablanır. Aylıq reytingin aparılması özü-özlüyündə nəşriyyatların işinin inteqrasiya qiymətləndirilməsini təmin edir.

Respublikamızda isə özəl və dövlət nəşriyyatlarının fəaliyyətinə 90-cı illərdə çətinliklər və problemlər olduqca çox idi. 2000-2003-cü illərdə isə kitab nəşri və yayımında vəziyyət yaxınlaşmağa doğru istiqamət götürmüşdür. Lakin nəşrlərin ad etibarilə artımı müşahidə olunsa da, tiraj baxımından vəziyyət o qədər də yaxşı deyildi. Məs.: əgər 70-80-ci illərdə hər il respublikamızda 15-16 milyon nüsxə kitab və kitabça çap olunurdusa, indi bu göstərici 4-5 dəfə azalmışdır. Bu isə özü-özlüyündə kitab nəşrində olduqca ciddi çatışmazlıqdır.¹

Rusiyada isə əksinə, hər il kitab nəşrinin həm ad, həm də tiraj üzrə artımı müşahidə olunur. Məs.: 2003-cü ildə nəşrlərin sayı ad üzrə 80.000, tiraj üzrə isə 702 milyon nüsxəyə çatmışdırsa, Rusiya Kitab Palatasının 2004-cü ilin I yarısı üçün verdiyi məlumatda göstərilirdi ki, "Rusiyada bu müddət ərzində 42.000 adda ümumi tirajı 280 milyon nüsxədən çox kitab və broşürlər nəşr edilmişdir və bu göstərici ilin sonuna kimi nəşrlərin ad üzrə 85.000-dən az olmadığını göstərirdi.³

Faktlardan açıq şəkildə görünür ki, Azərbaycan bu sahədə Rusiyadan çox geridə qalır. Həmçinin ürəkaçını ilə qeyd etmək lazımdır ki, Rusiyadan fərqli olaraq Azərbaycanda bu statistikanı belə dəqiqliklə apara bilən Dövlət Kitab Palatası kimi əhəmiyyətli bir qurum 1987-ci ildən öz fəaliyyətini dayandırmış, nəticədə bu kitab statistikasının aparılmasında böyük maneələr yaratmışdır.² İndi respublikamızda hər il nə qədər kitab, kitabça, qəzet, jurnal və s. nəşr olunduğu barədə heç bir dürüst məlumat yoxdur. Bu statistikanın aparılması çox zəhmətli bir işdir. Bu işin öhdəsindən bacarıqlı şəkildə gələn Dövlət Kitab Palatası hər il üçün respublikada çıxan nəşrlərin sayı barədə dəqiq məlumatlar verir. Belə bir əhəmiyyətli qurumun işinin yenidən təşkili və bərpası qarşıda duran ən vacib məsələlərdən biridir.

Kitab yayımı və reklamı məsələsinə gəldikdə isə qeyd etmək lazımdır ki, 2004-cü ilin mart ayında müstəqil dövlətlərin Kitab Yayımı Assosiasiyasının "Rusiya kitabları" adlı yarmarkasında təqdim etdikləri "Moskvada kitab ticarətinin vəziyyəti" adlı təhlildə ümumrusiya kitab yayımının vəziyyəti ətraflı şəkildə öz əksini tapmışdır. Burada göstərilir ki, son 10 ildə Rusiyada kitab mağazalarının sayı 2 dəfə (165-dən 80-ə) azalmışdır. Bir kitab mağazasının payına 80.000 adam düşür. Kitab mağazalarının orta sahəsi 200-400m², kitab çeşidini isə 7-9 min adda kitab təşkil edir. Lakin mağazaların sayının 2 dəfə azalması kitab yayımında ciddi nöqsanlar doğurmuşdur. Belə ki, Moskva, Sankt-Peterburq, Novosibirsk, Nijni Novqorod, Yekaterinburq, Omsk, Kazan, Ufa, Rostov-Don, Çelyabinsk, Volqoqrad kimi bir çox iri şəhərlərdə müasir Avropa standartlarına uyğun yeni tipli mağazalar açılır, kitab yarmarka-

ları, kitab günləri keçirilir. Alıcılara yeni çıxan və nəşr edilməkdə olan kitablar barədə ətraflı məlumat verilir. Hər bir iş alıcıların istəyinə və zövqünə uyğun qurulur. Bu isə işin səmərəli və düzgün təşkilidir.

Azərbaycanda isə bu sahədə də vəziyyət yaxşı deyildir. Belə ki, Rusiyadan fərqli olaraq Azərbaycanda kitab mağazaları bağlanılır, yerində isə ərzaq və digər sənaye malları dükkanı açılır. Belə ki, əgər əvvəl Bakıda 137 kitab mağazası var idisə, indi cəmi 10 belə mağaza qalıb. Onların da üçdə bir hissəsində kitab, digər hissəsində isə yazı materialları və digər ərzaq malları satılır. Həmçinin Rusiyadan fərqli olaraq Azərbaycanda kitab yayımı və reklam ilə məşğul olan bir assosiasiyanın zəif fəaliyyətini göstərə bilərik. Belə ki, bu assosiasiya "Yeni nəşrlər" adlı kataloq çap etsə də, bu kataloqda heç də tam olaraq yeni nəşrlər barədə məlumat verilmir. Məs.: əvvəl bu işə 837 işçisi 2 böyük anbarı olan "Azərkitab" kimi kitab ticarəti birliyi baxdırsa, indi bu işə heç kəs nəzarət etmir.

Deyənlərdən belə nəticə çıxarmaq olar ki, Azərbaycanda istər kitab nəşri, istərsə də kitab yayımı və reklamı məsələləri Rusiya ilə müqayisədə çox aşağı səviyyədə durur. Bu faktlar isə ürək açan deyil. Tarix elmləri doktoru, professor Bayram Allahverdiyev "Azərbaycanda kitab ticarəti: durumu, problemlər, mülahizələr və təkliflər" adlı məqaləsində bütün bu çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün görülməli işləri bir-bir sadalamışdır. Onun bu məqalədə yürütdüyü fikirlər və verdiyi proqnozlar yaxın 10 ildə Azərbaycanda bu sahədə olan problemlərin tezliklə aradan qaldırılmasında böyük rol oynaya bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Allahverdiyev B.V. *Azərbaycanda kitab ticarəti: durumu, problemlər, mülahizələr və təkliflər // Yeni nəşrlər. Kataloq. – B., 2004. – №3. – s.2-5.*
2. Allahverdiyev B.V. *Bizdə kitaba hörmətsizlik var // Aydınlıq, 2004. – 11 dekabr – s.14.*
3. *Оптовик-необходимое связующее звено между издательствами и розничными магазинами // Книжный бизнес. 2004. – №7, июль. – с.16-17.*
4. *Рейтинг издательств за июль // Книжный бизнес, 2004 №7 июль. – с.24.*

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется современное состояние Азербайджанского и Российского издательского дела. Даны сравнительные показатели по изданию, распространению и рекламе книги в каждом государстве.